

סילבוס ספרות

שכבת ט'

שנת ט' היא השער לעולם הספרות בתיכון ובה בעת שנת הכניסה ל"תלמה ילין". לפיכך, שנה זו תוקדש להצגת הספרות כאמנות המילה הכתובה וכשפה אמנותית נוספת המייצרת קשרים עם המגמות השונות ומפרה את השיח האמנותי הכללי.

תחילת השנה תוקדש לדיון במיתוס כסיפור מכוון תרבות. במסגרת המפגש עם המיתוס כתשתית נראטיבית בתרבות המערב נעסוק בשאלות הקיומיות העולות מן הטקסט ונבחן את עולמנו לעומת העולם הקלאסי. בנוסף, המיתוס ילמד כחלק מהקלאסיקה המערבית המשמש אותה עד היום במגוון מדיומים ואמנויות.

לאחר העיסוק במיתוס נעבור לדון בשני אלמנטים מרכזיים באמנות בכלל ובספרות בפרט. הזרה ואינטרטקסטואליות. ההזרה מאפשרת להציג את האופן בו הספרות עמלה להעניק מבט מחודש, מעמיק, מורכב ובקורתי על התרבות, האמנות והעולם. הרגע בו הקורא יוצא מנקודת המבט המובנת מאליה הוא רגע של אי נחת פורה. האינטרטקסטואליות היא כלי שממחיש כיצד יצירות מתכתבות אחת עם השניה ויוצרות רשת סבוכה של הקשרים המתבססים על דימויים, תבניות עלילה, ציטוטים וכו'. האינטרטקסטואליות יוצרת מרחב תרבותי עשיר בו הטקסטים מהדהדים זה את זה ומעניקים פרספקטיבה. וכמו-כן, גם נתבונן בדיאלוג המורכב המתנהל בין היוצר ובין מסורתו וההקשר ההיסטורי חברתי שבו הוא מצוי ונדון בתרומתה הייחודית של הספרות לשיח התרבותי.

בשנה זו התלמידים יפגשו וילמדו שני ז'אנרים מרכזיים: השירה והסיפור הקצר. בסיפור הקצר יושם דגש על חווית הקריאה של יצירה מרוכזת בה פוגש הקורא את ההתחלה, השיא והסוף ברצף ועל מונחי יסוד ככלי להעמקת חווית הקריאה וכינון מרחב הפרשנות. בד בבד דרך הדיון בסיפור קצר הקרוב לעולמם של התלמידים, יתאפשר דיון על עולמם הערכי, הרגשי והאינטלקטואלי. מהסיפור הקצר נעבור לעיסוק בשירה. המטרה המרכזית תסוב סביב הצורך להפגיש תלמידים עם הז'אנר. הרציונל שמנחה את ההוראה בשנה זו הוא: ספרות – הלכה למעשה. זו הנחת הבסיס למונחים שבהם נשתמש בהמשך, לקריאה הצמודה בשירה, לעיון מעמיק יותר ביצירות שפגשו התלמידים בחטיבת הביניים – אך יותר מכל, לביסוס המונחים הללו באמצעות כתיבה ותרגול.

בחלק מהכיתות הלימוד ינוע בין השירה הלירית לשירה הגותית דרך שתי משוררות מרכזיות בשירה העברית: לאה גולדברג ויונה וולך. בכיתות אחרות דגש מיוחד ינתן בסוף פרק השירה ליחידת שירת מחאה, הנוגעת בשסעים השונים של החברה הישראלית, גם כדי להכיר תפקיד חשוב זה של האמנות כמתקנת עולם, גם כצעד ראשון לקראת יחידת שירי הזהות של השנה הבאה. כיתות אלה יסיימו את פרק השירה בניסוח של מטאפורות ודימויים ובעבודה, שכולה יישום: מציאת כתבה בעיתון המייצגת קלקול בחברה הישראלית, מציאת שיר ההולם את הסיטואציה המתוארת וכתובת מחזור שירים מקורי, המיישם את דרכי העיצוב השיריות שילמדו ואת המסר החשוב של תפקידה של האמנות בעולם.

בכיתות אלה הציון יתבסס על עבודה (40%) שבה חלק יצירתי שמשקלו 40% מתוך העבודה, מבחן (40%) ותלמידאות (20%).

היצירות שילמדו השנה הן המיתוס על אורפאוס ואורידיקה, "קוצים א" של מאיר אריאל, "המפתח" ליצחק שבביס זינגר, "פאסיב אגרסיב" של אורלי קסטל בלום, "שלושה עמדו" ללאה גולדברג ו"דובה גריזילית" של יונה וולך. "תפוחים מן המדבר" של סביון ליברכט, "אהבתי נערה" לקפקא, "איש זקן מאוד עם כנפיים עצומות" של גבריאל גרסיה מרקס ו"החיים היפים" של ג'רום ביקסבי.

בכיתות שהמורה רוד דור מלמדת הציון יתבסס על עבודה (40%) שבה חלק יצירתי שמשקלו 40% מתוך העבודה, מבחן (40%) ותלמידאות (20%).

בכיתות שהמורה יובל טננבאום מלמד ההערכה תהיה באמצעות מבחן בית (60%), עבודה להגשה (10%) ותלמידאות הכוללת שיעורי בית, נוכחות בשיעור, הגעה בזמן, הבאת ציוד והשתתפות (30%).

שכבת י'

כמתחייב מרפורמת "ישראל עולה כיתה" (שנכנסה לתוקפה בשנה"ל תשע"ה) יורכב ציון הבגרות בספרות באופן הבא: **הערכה בית ספרית** – המהווה 30% מציון הבגרות הסופי.

ציון ההערכה הבית ספרית יתבסס על המהלך דלהלן:

לאחר שהשער לעולם הספרות נפתח בכיתה ט' והתלמידים נחשפו על-ידי דיונים - כפי שהוצג לעיל - להבזקים מרכזיים של השיח האמנותי תרבותי. בכיתה י', יושם הדגש על הספרות כתחום שבאמצעותו ניתן להיחשף לתכנים ולרעיונות, לתחושות ולרגשות, למסרים ולשדרים מעולמות שונים ומגוונים, המעוררים לחשוב, לתהות, להזדהות, להתנגד, להתפעם ולהתרגש... וכן, יוצגו בפניהם דוגמאות מייצגות מתוך סוגים ספרותיים עיקריים ובאמצעות קריאה מונחית של הטקסטים בכיתה ובזמן החופשי שלהם בבית, יודגמו צורת הניתוח ודרכי ההבנה המיוחדים לתחום ספרותי זה. בד בבד, תופנה תשומת הלב, כיצד הספרות מעצבת כל מיני מציאויות, וכיצד היא מתמודדת עם סימני שאלה, תהיות ודילמות בתחום הפילוסופי, הפסיכולוגי, הסוציולוגי, הפוליטי, האתי, התרבותי והאמנותי.

שנת הלימודים בכיתה י' תפתח ביחידת שירי הזהות מן המחצית השנייה של המאה העשרים. שירים אלה מאירים פנים שונות של נפש האדם ופנים שונות של החברה הישראלית, ויותר מכך – את נקודות המפגש בין זו לזו, על המורכבות המאפיינת אותן. מטרתה העיונית של היחידה היא הטמעת מיומנות הקריאה הצמודה בשירה.

ביחידה זו ילמדו את השירים "יונתן", "בובה ממוכנת", "שני יסודות", "הדברות". סיכום היחידה הוא בהגשת עבודה, שבה נדרשים התלמידים להציג קריאה צמודה בשיר, ולכתוב יצירה (מחזור שירים או סיפור קצר) המתכתבת עם אחת היצירות שנלמדו.

בתום יחידת השירה התלמידים ילמדו שתי יצירות מופת של הקאנון הספרותי והתרבותי – הטרגדיה היוונית, "אנטיגונה" מאת סופוקלס והסיפור הקצר, "ייגון" מאת צ'יכוב. בשתי יצירות אלו נתמקד, בנוסף למה שהוצג לעיל, גם בגיבור שהוא "משכמו ומעלה" בתרבות הקלאסית לעומת הגיבור שהוא "משכמו ומטה", במרחב המודרני.

לקראת אמצע המחצית השנייה של השנה יקבלו תלמידי השכבה עבודה על ספר קריאה לבחירתם וגם מתוך רשימה מומלצת. כל תלמיד יבחן במבחן אישי בסוף שנת הלימודים על היצירה שבחר. הנחתה היסוד העומדת בבסיס ספרי הקריאה: ספרות היא בראש ובראשונה דבר שצריך לקרוא אותו ומטרתה של הוראת הספרות היא להקנות את היכולת ליהנות מקריאת ספרות טובה

והחדרת הרצון לקרוא ספרות כזו ללבו של התלמיד. כדי להשיג מטרה זו יש לכוון את התלמיד לקריאה שתהיה מבוססת על בחירה אישית פנימית ממש כקריאתו של המבוגר. היות שעולם הספרות הוא רחב ועצום, מגוון ועשיר המורה יכול להציע בקלות מבחר כמותי עשיר מאין כמותו והתלמיד מוזמן לבחור ולקרוא. (יוסף דן)

הציון בשנתון זה יתבסס על מטלת יחידת השירה (25%), מבחן על הסיפור "יגון" וספר הקריאה (25%), מטלה מסכמת על המחזה "אנטיגונה", שתוגש בקבוצות (25%) ותלמידאות (25%).

שכבת י"א

בחינת הבגרות – מהווה 70% מציון הבגרות הסופי. על היצירות שילמדו במהלך כיתה יא-יב ייגשו התלמידים לבחינת הבגרות בסוף כיתה יב'. בחינת הבגרות בספרות היא אחת מבחינות החובה בבחינת הבגרות. הבגרות מקיפה מגוון רחב של יצירות משלושה ז'אנרים: שירה, סיפור ודרמה.

ציון ההגשה יתבסס על המהלך הבא:

שנת י"א תוקדש למבט פנורמי של עולם הספרות.

תחילה התלמידים ילמדו את פרק השירה שבו נתמקד בתיאורי הטבע, תפקידם ותרומתם להצגת משמעויותיה של היצירה בספרות העברית בהשוואה לספרות העולם. דרך השירים וגם יתר היצירות בהמשך, יפגשו התלמידים את חווית הניכור (האדם הוא לא בן בית בעולם) כחוויה מרכזית. המאפיינת את העידן המודרני וידונו במאפייניה ובהשפעותיה על זהותו של האדם המודרני.

בפרק זה ילמדו את השירים: "ירח" מאת נתן אלתרמן, "האמנם עוד יבוא", "ולא היה בינינו אלא זוהר" מאת לאה גולדברג, "שיר אמי והנחל", "שיר נס השיר" מאת אורי צבי גרינברג, "ראי אדמה", שאול טשרניחובסקי, "פגישה, חצי פגישה", מאת רחל.

מוטיב "השיבה הביתה" שעוצב באפוס האודיסיאה מאת הומרוס מתגלגל במרחב המודרני למוטיב "השיבה המאוחרת" ומהווה תשתית תרבותית מרכזית לספרות ולאמנויות אחרות. בגלל מרכזיותו בעולם התרבותי המערבי נדון בו בהרחבה דרך אפוס האודיסיאה מאת הומרוס, שירו של גורי "אודיסס" והסיפור הקצר "פרנהיים" לש"י עגנון.

בחלק מהכיתות ילמד הסיפור "פרנהיים" מאת עגנון כחלק מחטיבה של סיפורים קצרים לצד "העיוורת" מאת יעקב שטיינברג ו"כנורו של רוטשילד" שכתב צ'יכוב. שלוש יצירות מופת אלה של הסיפור הקצר מעמידות במרכזן התמודדות מורכבת של גיבורים עם סוגיות כבדות משקל: תפיסת המציאות, מקום האדם בעולם ומרחב הבחירה האישי בנסיבות קיצוניות. המתח בין גורל ובחירה והאופן שבו מתעצבת דמות האדם נדונים בכיתה דרך השוואה בין הגיבורים השונים.

במסגרת לימוד הרומן חלק מהכיתות יעסקו באקזיסטנציאליזם בספרות המאה העשרים בכלל ובהגותו של אלבר קאמי בפרט. במרכז הלימוד תעמוד היצירה "הדבר" והקריאה בה תתבצע באמצעות חלקים מהגותו של קאמי כפי שהיא מופיעה ב"זר", "ב"מיתוס של סזיפוס" וב"אדם המורד". המונחים המרכזיים עליהם יתבסס הלימוד הם האבסורד, הניכור, המרד ההיסטורי, המרד המטאפיזי, ספרות בעלת מחויבות והסולידריות. האחרון יבדק דרך השאלה האם ניתן ליצור אינטימיות במרחב הציבורי. לשם כך נסתייע בתאוריות סוציולוגיות על העיר שהוצגו על

ידי תאורטיקנים דוגמת גאורג זימל ולואיס וירת, ובפילוסופיה יהודית וכללית מבית מדרשם של מרטין בובר ולוינס. מושגי המפתח ההגותיים יהיו אתיקת החמלה ואתיקת הצדק, האני-לז לעומת האני-אתה.

כיתות אחרות ילמדו את הרומן "מאה שנים של בדידות" מאת גבריאל גרסיה מרקס. זהו מפגש ראשון של התלמידים עם יצירה החורגת מהראליזם. הריאליזם המאגי המציג שילוב בין הפנטסטי והריאליסטי מאפשר הרחבה של תודעת האדם מחוץ לגבולות הזמן והמרחב. הרומן מותח את גבולות השגרה, הבנאליות והסתמיות ומאפשר מבט מעמיק ומורכב אל בדידותו של היחיד בעולם המודרני.

בסוף השנה יקבלו תלמידי השכבה עבודה על ספר קריאה לבחירתם ומתוך רשימה מומלצת. כל תלמיד יבחן במבחן אישי בתחילת שנת הלימודים הבאה, על היצירה שבחר. ההערכה השנה תהיה באמצעות מבחן בקיאות (10%), מבחנים (50%), עבודות (20%) ותלמידאות הכוללת שיעורי בית, נוכחות בשיעור, הגעה בזמן, הבאת ציוד והשתתפות (20%).
הערכה זו מהווה 1/3 מציון ההגשה בסוף כיתה יב'.

שכבת י"ב

בשנת י"ב המהווה שיאן של שתיים עשרה שנות לימוד במערכת החינוך וארבע שנים ב"תלמה ילין" נקדיש את עיקר השנה ללימוד יצירה של מחזאי ישראלי: "אשכבה" לחנוך לוין. במהלך היצירה נבחן את המחיר של הסחת הדעת בחיי היחיד והחברה. המחזה ילמד לאחר לימוד מעמיק של סיפורי ציכוב המבטאים את מאפייני המרחב המודרני, התקווה הנטועה בתוכו ותפקיד האמנות. חנוך לוין התבסס עליהם באופן מובהק בכתיבת המחזה, הכותרת המשנית של המחזה "בעקבות שלושה סיפורי ציכוב". במסגרת זו של המפגש בין חנוך לוין לציכוב, נדון בשאלה מדוע חנוך לוין מייבא את ציכוב המודרני למרחב הפוסט מודרני? מדוע הוא מוותר על קטגוריה אסתטית מאוד מרכזית "מקוריות"? תוך כדי הלימוד תצפה השכבה בהצגה "אשכבה" שבוימה על ידי לוין בסוף חייו. צורת לימוד זו, מאפשרת לצוות, הלכה למעשה, להמחיש את המושגים שנלמדו לאורך השנים דוגמת אינטרטקטואליות, מודרניזם ופוסט מודרניזם, עיצוב הדמות, בדידות וניכור וערכם של חיי האדם לנוכח החמצת האינטימיות (הבית) הנובעת מהסחת הדעת. בנוסף, נלמד שתי חטיבות שירים: שירת ימה"ב ושירת ביאליק תוך הבאה לידי ביטוי של ההתכבות הפנים-תרבותית של משורר דור התחיה עם אבות השירה העברית. היצירות שילמדו בחטיבה זו:

שירת ימי הביניים:

"ישנה בחיק ילדות", "לבי במזרח", מאת ר' יהודה הלוי, "הים ביני ובינך" מאת ר' שמואל הנגיד, "ראה שמש" מאת ר' שלמה אבן גבירול.

שירת ביאליק:

"הקיץ גווע", "על השחיטה", "לא זכיתי", "לבדי".
השיר האחרון של ביאליק אותו נלמד, "לבדי" יפתח יחידה נושאת העוסקת בדמות "התלוש" בספורת העברית המתכתבת עם בדידות האדם עליה דברנו בכיתה י"א בלימוד ה"דבר" לקאמי ו"אשכבה" מאת חנוך לוין.

במסגרת יחידה זו ילמדו את ה"תלוש" מאת י.ד. ברקוביץ - סיפור עברי מהמחצית הראשונה של המאה ה-20 ואת "נוודים וצפע" מאת עמוס עוז - סיפור עברי מהמחצית השנייה של המאה ה-20,

במעבר מהמחצית הראשונה למאה ה-20 למחצית השנייה נעסוק בשאלה: מה הציל את "התלוש" מ"נבילה" מאבדון (איבוד הזהות)? הציונות כבית פיזי ואידיאולוגי, אך כבר בשנות השישים מציג עמוס עוז ביצירה זו סימן שאלה על המחיר שמשלם האינדיבידואל כדי לבנות הכלל ואת הבית של היהודי החדש.

ההערכה השנה תהיה באמצעות מבחני בקיאות (10%), מבחנים (50%), עבודה או מבחן על ספר קריאה (10%) ומתכונת (30%). התלמידאות תנתן כהערכה כללית בסיום השנה בתוספת בונוס לציון ההגשה.

הציון השנתי של כיתה יב' מהווה 2/3 מציון ההגשה.